

THEOLOGIE EN CULTUUR

LEERSTOEL VANWEGE STICHTING EDWARD SCHILLEBEECKX

Interview met professor R.J. Schreiter

■ De inauguratie van Prof. dr. R.J. Schreiter 'theologie en cultuur in een nieuw millennium' op 15 maart 2001 kon op ruime belangstelling rekenen. Ook veel sympathisanten van de Stichting Edward Schillebeeckx, inrichter van de leerstoel, waren aanwezig. Op deze dag werd deze 'historische' foto genomen. Van links naar rechts: Prof. dr. C. Blom (rector KU Nijmegen), Mgr. A. Simonis, Prof. dr. C. Halkes (emeritus hoogleraar KUN), Prof. dr. J.A. van der Ven (decaan Faculteit der Theologie KUN), Prof. dr. E. Schillebeeckx en Prof. dr. A. Plasschaert (voorzitter Stichting Edward Schillebeeckx).

In nieuwsbrief 20 verscheen een eerste deel van het interview dat Maurice Bouwens hield met Robert Schreiter, bijzonder hoogleraar 'theologie en cultuur' vanwege de Stichting Edward Schillebeeckx. Hieronder volgt het tweede en laatste deel. Schreiter zal in de maand november (in het Engels) opnieuw colleges geven in Nijmegen. Belangstellenden zijn welkom na opgave bij Faculteit Theologie, onderwijssecretariaat, Erasmusplein 1, 6525 HT Nijmegen.

NIEUWE KATHOLICITEIT

Actuele publicaties van Robert Schreiter laten zien dat hij erg begaan is met het geloof in de huidige multiculturele plurale samenleving. Dit blijkt ondermeer in zijn boek 'The New Catholicity' over nieuwe vormen van het katholiek geloof. "Katholiciteit als theolo-

gisch begrip", zo legt Robert Schreiter de term 'new catholicity' uit, "gaat om één van de belangrijkste kenmerken van de kerk. Ik zou het willen uitdrukken in de gedachte dat de katholieke gemeenschap in een bepaalde volheid leeft. Volheid enerzijds in de zin dat het geloof waar ze voor staat overal in de

wereld te vinden is en dat het op allerlei culturen betrokken moet zijn. Anderzijds betekent de volheid van de katholieke gemeenschap dat ze het geloof op een zodanige wijze moet presenteren dat alle aspecten erin betrokken worden. Dat wil zeggen dat de kerk geen selectieve lezing van de christelijke boodschap mag presenteren. Om dat aspect van volheid te handhaven, dat wil zeggen om in communicatie met al die verschillende culturen te zijn én om de volheid van het geloof binnen dit kader te presenteren, moet er meer belangstelling komen voor interculturele communicatie. Dit laatste vind ik het derde en nieuwe deel van de katholiciteit. In de tijd dat het katholieke geloof rond de Middellandse Zee verspreid raakte, was het al multicultureel. Maar in vergelijking met de huidige situatie, toch op een beperkte wijze. Wij ervaren de multicultuuraliteit nu in een tijd dat de wereld zich vanuit de globalisering ten goede en ten slechte reorganiseert. Globalisering is daarmee een soort interpretatieraam geworden. Dat houdt in dat globalisering een onontbeerlijk aspect is geworden van onze context. Omdat ze positieve, maar ook negatieve kanten heeft, moet de globalisering wel kritisch worden benaderd. Vandaag de dag te praten over het katholieke geloof dat door de wereldkerk is verspreid, zonder daarbij de globalisering au sérieux te nemen, lijkt mij te beperkt en te kortzichtig”.

INTERCULTURELE COMMUNICATIE

Het debat over interculturele communicatie ziet Robert Schreiter als een opdracht aan zowel de kerk als aan de theologie: "In de declaratie Dominus Jesus komt het aspect van de interculturele dialoog te weinig aan bod. Daardoor heeft het tot heel wat misverstanden geleid en bovendien tot een misinterpretatie of geen volledige interpretatie van dat wat de kerk over dialoog; en over geloof en heil in Jezus Christus heeft geleerd. Wij hebben hier in Europa of in Noord-Amerika problemen met dat document. Maar in India zijn deze bijvoorbeeld nog beter voelbaar. Er moeten theologen bij deze debatten betrokken zijn. De opdracht tot interculturele

communicatie geldt voor de hele kerk, maar het interpreteren, het uitleggen en het presenteren van het geloof moet nog heel wat sterker vanuit de context gebeuren. Als dat niet het geval is, ontstaan er allerlei misverstanden tussen verschillende culturen, ook al gebruiken deze diverse culturen dezelfde woorden of begrippen. Wat men achter de uitgesproken woorden hoort, kan echter sterk verschillen”.

Wanneer Schreiter over de volheid, de identiteit van het christelijk geloof spreekt die crosscultureel te communiceren is, verwijst hij naar Schillebeeckx. "Onze traditie begon met een verhaal, al is dit begrip hier niet te verstaan als 'maar een vertelsel'. Ik denk dat het verhaal van Jezus Christus dat wij in de geloofsbelijdenis vinden, nog steeds de kern van het geloof uitmaakt. Het interessante van een verhaal is, zoals ik in de *New Catholicity* zeg, dat er binnen een verhaal altijd elementen zijn die op de één of andere manier nog verder uitgewerkt kunnen worden. Daarom kan een verhaal op verschillende plaatsen, tijden en in verschillende culturen worden verteld en verstaanbaar zijn. Soms komen er dan ook andere aspecten van het verhaal naar voren. Ik geloof dat het niet voor niets is dat de geloofsbelijdenis een narratief is van hetgeen God onder de mensen heeft gedaan. Daarna komt natuurlijk de kwestie van uitleg. Die uitleg moet verschillende elementen samenbrengen: de ervaring en de geschiedenis, de plaats waar de uitleg gebeurt, de geschiedenis van deze mensen in deze cultuur, maar ook de ervaring van andere christelijke gemeenschappen. We kennen de traditie. We beginnen nooit bij punt nul. In die traditie ligt de kern die in de loop van de tijd verstaanbaar is geweest en verstaanbaar werd gemaakt. Dat wil niet zeggen dat de religieuze boodschap altijd volledig verstaanbaar is voor mensen. Maar er is wel de mogelijkheid voor mensen om zich er mee te engageren en dat engagement vervolgens verstaanbaar te maken”.

EEN GEFRAGMENTEERD GROOT VERHAAL

Het eerste deel van zijn theologische loopbaan heeft Robert Schreiter zich

op het specifieke, het lokale georiënteerd. De aandacht voor het particuliere blijft volgens hem voortdurend een taak voor de theologie. "Maar omdat er binnen de globalisering via allerlei media een grotere vervlechting van maatschappijen is, moet men ook de vraag stellen of de particuliere interpretaties van het verhaal onderling verstaanbaar zijn. Dan komt de kwestie van het globale meer aan bod. De theologie staat, zoals de ondertitel van *The New Catholicity* zegt, tussen het globale en het lokale. Ook de vraag hoe verschillende interpretaties in grotere gehelen samengebracht kunnen worden, is een prangende kwestie.”

Binnen de West-Europese maatschappij - bijvoorbeeld de Nederlandse gesecculariseerde samenleving - is er een manier van praten met eigenlijk weinig tot geen aandacht voor het verhaal. Ook binnen deze maatschappij moet men volgens Schreiter kritisch te werk gaan, en verduidelijken hoe verhalen een bepaalde oriëntatie aan mensen kunnen leveren. "Bepaalde postmoderne opvattingen beweren dat er überhaupt geen verhalen meer zijn. Dat is enigszins waar, maar ook enigszins niet waar. Men kan zonder verhaal leven als alles in het eigen leven vrij stabiel is. Zodra dat niet het geval is - en dat gebeurt ons allen regelmatig, door een crisis binnen ons gezin, het verliezen van een baan of bij een brede maatschappelijke crisis zoals veroorzaakt door de recente aanslagen in Washington en New York - zoekt men grotere patronen om zin aan het eigen leven te geven. Ik denk dat het één van de taken van theologen binnen een gesecculariseerde maatschappij is om verhalen te identificeren die bijdragen aan de zingeving van mensen. Die verhalen vindt men in de literatuur, in de film, soms ook in de sport. Misschien zijn het korte verhaaltjes, maar desalniettemin verhaaltjes. Mensen die in een crisis verkeren - of in woorden van Schillebeeckx zou men kunnen zeggen: mensen die contrastervaringen opdoen - kunnen zin ontleenen aan de verhalen uit de cultuur die hen omringt. Dit kunnen ook verhalen uit de christelijke traditie zijn. Heil is het christelijke woord hiervoor. Ik denk dat er ook in deze gesecculariseerde

samenleving nog voldoende restanten van die oude verhalen aanwezig zijn. Natuurlijk zijn er verschillen tussen de verschillende generaties die we vandaag aantreffen. De generatie die al bestaande religieuze verhalen heeft opgetekend en verwerkt, zit in een heel andere situatie dan de generatie die is opgegroeid zonder een expliciete verhouding ten opzichte van de christelijke traditie. Het merkwaardige is dat jonge mensen coherentie zoeken in hun leven op plaatsen waar dit te vinden is. Dat zie ik in de Verenigde Staten, maar ook gedeeltelijk hier in Europa.” Het verschil is echter de positie van de kerk in de zoektocht naar zingeving van jongeren, vertelt Schreiter: “Hier in Europa is de kerk sterker geïdentificeerd met de staat. Het is één van de grote instituties van de maatschappij. In de Verenigde Staten is de kerk altijd een vrijwillige institutie geweest. Zij heeft een ander imago. Ook het vooroordeel dat men hier sterk bespeurt ten opzichte van de kerk, treft men bij ons niet aan. Maar dat wil niet zeggen dat de jeugd bij ons in groten getale toeloopt”.

EEN PARTICULIER VERHAAL BIJ UNIVERSELE VRAGEN

Robert Schreiter geeft aan de Catholic Theological Union in Chicago colleges in de christologie. De identiteit van de christelijke traditie ligt volgens hem in het verhaal van Jezus vervat. Als men Jezus' hele verhaal vertelt, komen ook de andere grote thema's van het christelijk geloof aan bod. De christologie van Schillebeeckx noemt hij één van zijn voornaamste bronnen van inspiratie en reflectie. Voor Schreiter vormt de christologie de kern van zijn theologie, maar dat wil niet zeggen dat andere aspecten niet belangrijk zijn. “De aanknopingspunten die je hebt om met een bepaald publiek in communicatie te treden, worden natuurlijk grotendeels bepaald door dat publiek zelf. Als het publiek hoofdzakelijk uit niet-christenen bestaat dan kan de christologie niet centraal staan. In ieder geval moeten er dan andere brugthema's zijn om aan de christologie te kunnen komen. De scheppingsleer speelt hier bijvoorbeeld een grote rol bij of de wijsheidstradities binnen het joden-

dom en het christendom. Ik geef elk jaar college over de schepping en de eschatologie, maar ik doe dat vanuit het gezichtspunt van de symbolen en mythen die bij wijze van spreken de horizon van ons leven vormen. Waar we vandaan komen, waar we naartoe gaan, het probleem van onoplosbare crises in het midden van het leven en van het kwaad. En hoe mensen daarmee omgaan. Dat doe ik op intercultureel en interreligieus gebied. Het christelijke aanbod probeer ik daarin te situeren als één van de mogelijke antwoorden. Dat spreekt studenten heel erg aan. Ik geef aan hoe de wereldreligies, maar ook culturen op kleinere schaal, met deze thema's omgaan. Het zijn vrijwel universele problemen waar mensen antwoorden op proberen te vinden. De antwoorden zijn misschien niet universeel, maar de vragen wel”.

SPIRITUALITEIT ALS WEG NAAR THEOLOGIE

De weg naar interesse voor de theologie kan volgens Schreiter via de spiritualiteit lopen. “Als je naar de boekhandels gaat, zowel hier als bij ons in de Verenigde Staten, is de afdeling spiritualiteit bijna groter dan de afdeling theologie en wereldreligies samen. Spiritualiteit binnen de westerse samenleving betekent eigenlijk hoe je je verhoudt of zult verhouden ten opzichte van de problemen waarmee je wordt geconfronteerd. Hoe ga je je leven inrichten? Wanneer in de welgestelde samenleving de noodzakelijke behoeften zijn bevreemdigd, blijft de grote vraag: wat ga ik doen? Wat is de zin van dit alles? Op onze faculteit in Chicago houden wij colleges in het businesscentrum van de stad. Na de werkdag begint om half zes de theologie. Er komen minstens vijftig mensen voor een heel trimester. Deze zakenlieden en beurshandelaars zijn op zoek naar zingeving in hun leven. Dat wil niet zeggen dat ze van plan zijn theologen te worden, maar ze interesseren zich er wel voor. Dat komt ook omdat theologie en religie niet zomaar met een ‘established church’ geïdentificeerd worden. Spiritualiteit betekent in de westerse samenleving een bepaalde kwaliteit van leven. Wijsheid, bezinning en oriëntatie in het leven zijn overkoepelende thema's

die belangrijk zijn. Wijsheidstradities van de verschillende religies spelen bij die zingeving een rol. Evenals het kijken naar geestelijke meesters, naar mensen die als modellen fungeren. Bij ons is dat bijvoorbeeld Thomas Merton of Dorothy Day. Kortom, ik denk niet dat er één spiritualiteit is voor de westerse samenleving. Er is geen vaststaand voorschrift voor zingeving, maar je dient te kijken naar de biografie van mensen. Voor theologen die graag zouden zien dat andere mensen zich voor theologie gaan interesseren, loopt de weg langs de spiritualiteit en de vragen die in iemands levensloop verborgen zitten”.

RESPECT ALS TOLEREREN EN LEREN

De behoefte aan spiritualiteit is niet noodzakelijk een vraag naar christelijke spiritualiteit. Echter, vaak wordt deze ingevuld als een spiritualiteit met christelijke elementen. Deze spiritualiteit die zich op bescheiden wijze verhoudt tot de christelijke traditie is binnen een gesecculariseerde én multi-religieuze samenleving vaak noodzakelijk om de christelijke traditie überhaupt onder de aandacht te krijgen. Schreiter: “Dat wil niet zeggen dat men zelf niet overtuigd is van de waarde van de eigen traditie. Het is eerder de uitdrukking van een tweeledig respect. Enerzijds is er de tolerantie voor andere (niet-) religieuze tradities. Wat betekent dat eigenlijk? Dit eerste aspect van tolerantie gaat verder dan indifferent tolerant of onverschillig zijn. Dat kan ook een soort minachting van de ander zijn. Minachting vindt men trouwens niet enkel bij aanhangers van een specifieke religieuze traditie tegenover andersdenkenden, maar ook onder gesecculariseerde mensen. ‘Als hij geschoold was, dan zou hij gesecculariseerd zijn’. Dat laatste is trouwens - op enkele kleine hoekjes in de wereld nabeslist niet het geval. Anderzijds is er de erkenning van de mogelijkheid dat ik van anderen kan leren. Dit tweede aspect houdt ondermeer in dat men inziet dat anderen een bijdrage aan mijn eigen welzijn kunnen leveren. Hierbij speelt de interreligieuze dialoog natuurlijk een rol. Het is niet meer zo dat iedere religie zijn eigen regio heeft. Wij wonen allemaal naast

elkaar. Dat roept op tot de bereidheid om iets van elkaar te leren. Jammer genoeg ontbreekt deze bereidheid vaak. Dat hebben we al in verschillende landen al gezien. Bijvoorbeeld in Bosnië, waar men nu een interreligieuze raad op nationaal niveau probeert op te bouwen. Die hadden ze niet. Vertegenwoordigers van de orthodoxe kerken, de katholieke kerk en de islam hebben reeds eerder de schendingen van de mensenrechten aan de kaak gesteld. Deze stemmen waren echter niet luid genoeg om gehoord te worden. Als ze nu samen roepen, is daar weer wat meer kans toe dat ze wel worden gehoord”.

*Maurice Bouwens &
Carl Sterkens*

SCHILLEBEECKX 60 JAAR PRIESTER

Prof. dr. Edward Schillebeeckx, onze emeritus-theoloog (maar nog steeds niet in ruste), vierde op 10 augustus laatstleden dat hij 60 jaar geleden priester werd gewijd.

In besloten kring met zijn huis-gelovigen van het Dominicaanse Maria Convent te Berg en Dal en enkele intimi, beperkte hij zich tot een Eucharistische hulde en dankdienst. In een korte inleiding over het Priesterschap van Jezus zoals in de hebreënbrieveld vermeld, sprak hij over 'Jezus, de Priester, die de zondelast van de wereld draagt', een thema dat hem bij zijn wijding in 1941 al bezig-

hield. Jezus staat als de Christus volkomen aan de kant van God, en is tegelijk broederlijk solidair met kwetsbare mensen; daarom is zijn Priesterschap zowel mondiaal humanitair van belang, als louter God-gericht. We hopen zijn kostbare inbreng nog lang bij ons te mogen weten.

*p. J.M. Mählmann o.p., superior
Maria Convent.*

JEZUS, EEN EIGENTIJD'S VERHAAL

Het boek verschijnt

Naar aanleiding van het symposium bij gelegenheid van de 85e verjaardag van Edward Schillebeeckx verschijnt in oktober 2001 het boek 'Jezus, een eigentijds verhaal' waarin de lezingen van deze dag, en de reacties nader zijn uitgewerkt. Bijdragen in deze bundel zijn van: Marcel Barnard, Lieven Boeve, Erik Borgman, Sylvain De Bleekere, Hermann Häring, Frans Maas, Edward Schillebeeckx en Peter Sierksma. Het boek verschijnt onder redactie van Maurice Bouwens, Jacobine Geel en Frans Maas.

Met zijn boeken over Jezus en diens actuele betekenis heeft Edward Schillebeeckx een breed publiek weten te bereiken. Eén van de kernvragen van Schillebeeckx' theologie is hoe het verhaal van Jezus, zoals we dat kennen van het Nieuwe Testament, tot op de dag van vandaag wordt doorverteld. Niet alleen de schrijvers van het Nieuwe Testament, maar elke generatie vertelt een eigen en eigentijds verhaal van Jezus. Zijn geschiedenis blijkt voor actuele vragen steeds opnieuw zinvol en fascinerend, inspirerend en weg wijzend te kunnen zijn.

Het gesprek over Jezus is nog niet verslapt. Het duikt niet alleen op in kerkelijke debatten of theologische geschriften, maar ook in literatuur, theater en beeldende kunst, film en popmuziek. In de genoemde bundel staat de belangstelling voor het verhaal van Jezus in de hedendaagse cultuur centraal. Wat beweegt schrijvers,

kunstenaars, cineasten en popmusici om zich, vaak op een geheel eigen wijze, te laten inspireren door Jezus' verhaal? Zoekt onze cultuur naar richtinggevende personen en is het vertellen van nieuwe verhalen van Jezus om deze reden zinvol? En welk verhaal wordt hier verteld? Kortom, het betreft verhalen die reeds in het werk van Edward Schillebeeckx centraal staan en die hier opnieuw, op eigentijdse wijze, worden opgepakt.

*Het boek verschijnt in oktober 2001
bij Meinema, Zoetermeer.*

ISBN 90-2113855-7

De prijs bedraagt f12,50 / €5,67

*U kunt het bestellen in de boekhandel
of telefonisch bij Meinema: 073 - 362 82 82
(Dhr. Kastelein of Mw. Greefhorst)*

THIRD SERIES OF LECTURES

SPECIAL PROFESSORSHIP IN THEOLOGY AND CULTURE

UNIVERSITY OF NIJMEGEN

Prof. Dr. Robert Schreiter

“Theological Anthropology - The Christian Vision of the Human”

The theme of what it means to be human - in the midst of globalization, of multiculturalism, and of deep economic poverty - is likely to become the principal theological focus of the first part of the twenty-first century.

These lectures will bring together traditional Christian understandings of the human with their attendant themes (freedom, grace, sin, forgiveness) with the challenges presented in globalization (bioethical themes, the human measured economically), multicultural issues (racism, living together in a multicultural society, feminism), and the tensions growing out of social tensions (is forgiveness and reconciliation possible?). Themes heretofore neglected in theological anthropology will engage traditional themes to present visions of the human in the community of world religions and the world church.

Dates: **Wednesday 14 November 2001** from 10.45 until 12.30 hours; and from 13.45 until 15.30 hours.
Wednesday 28 November 2001 from 10.45 until 12.30 hours; and from 13.45 until 15.30 hours.

Place: Faculty of Theology - Nijmegen, Erasmusplein 1, 6525 HT Nijmegen. Room 14.01 (14th floor).

Welcome: Everybody who is interested is welcome (including members of Stichting Edward Schillebeeckx). The course is obligatory for students of the Nijmegen Graduate School of Theology. If you want to attend, please send a message to:
Faculty of Theology
Onderwijssecretariaat
Erasmusplein 1
6525 HT Nijmegen
E-mail: studieadviseur@theo.kun.nl

WWW.KUN.NL/SCHILLEBEECKX

Op 24 september 2001 zal de totaal vernieuwde website van de Stichting Edward Schillebeeckx op bovenstaande adres te raadplegen zijn. Naast een presentatie van de Stichting en haar activiteiten, vindt u er ondermeer de rubriek 'nieuws' en 'FAQ - Frequently Asked Questions'. U kunt ook intekenen op een discussielijst (voertaal: Engels). Tevens is de volledige bibliografie van Edward Schillebeeckx van 1936 tot 1996 in pdf-formaat raadpleegbaar. Deze bibliografie verscheen in 1996 bij uitgeverij Nelissen (Baarn) onder redactie van Ted Schoof o.p. en Jan van Westelaken. Ze hebben ze nu ook digitaal beschikbaar gesteld, waarvoor dank.

COLOFON

**Uitgave van de Stichting Edward Schillebeeckx.
Verschijnt in september en maart. Internet: www.kun.nl/Schillebeeckx**

DOELSTELLING

De Stichting wil het werk van Edward Schillebeeckx verzamelen, ordenen en bewaren en toegankelijk maken voor geïnteresseerden in kerk, universiteit en andere geledingen van de samenleving.

BESTUUR

Prof. Dr. A.J.M. Plasschaert (voorzitter), Dr. D.A.T. van Ooijen (vicevoorzitter, Provinciaal van de Nederlandse provincie der Dominicanen), Drs. C. Oerlemans (penningmeester), Prof. dr. B. de Clerq (Provinciaal van de Vlaamse provincie der Dominicanen), Prof. dr. W.F.C.M. Derkse, Drs. J.D.C. Geel, Drs. F.C.H. Slangen.

ADVISEURS

Prof. Mag. Dr. E.C.F.A. Schillebeeckx,
Prof. Dr. F.A. Maas.

EINDREDACTIE & SECRETARIAAT SES

Dr. C. Sterkens
Voor reacties en suggesties kunt u schrijven naar:
Stichting Edward Schillebeeckx,
Postbus 9103, NL-6500 HD
Nijmegen. Fax.: 024-3611802; E-mail:
C.Sterkens@theo.kun.nl

STEUN

Uw financiële bijdrage is welkom op Rabo-rekening 38.70.35.125 of giro-rekening 442447 (Nederland) of BBL-rekening 310-0237500-33

(België). Rekeningnummers staan ten name van Stichting Edward Schillebeeckx te Nijmegen.

ADRES ONJUIST?

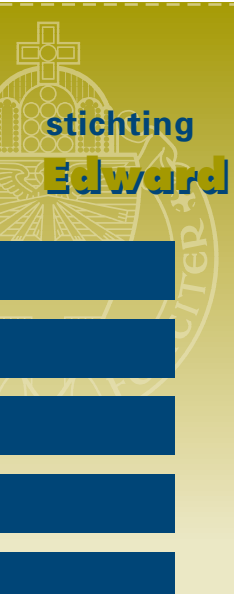
Indien uw naam en/of adres niet meer klopt, wilt u dan zo vriendelijk zijn uw juiste naam en/of adres aan ons door te geven? Indien u de nieuwsbrief wilt ontvangen, kunt u het op hetzelfde adres laten weten

Ontwerp

Macx Reclamestudio, Nijmegen

Drukwerk

Quickprint, Nijmegen

Als u geïnteresseerd bent in het werk van Edward Schillebeeckx en in de activiteiten van de Stichting, dan is het mogelijk de Nieuwsbrief gratis te ontvangen. U kunt de Nieuwsbrief aanvragen door onderstaande bon in te vullen en op te sturen naar het secretariaat van de Stichting.

Naam _____

Adres _____

Postcode en Woonplaats _____

Hoe bent u aan informatie over de Stichting Edward Schillebeeckx gekomen?

Ik heb reeds in mijn bezit Nieuwsbrief nummer _____

In plaats van deze bon kunt u ook een briefkaart naar het secretariaat sturen of even bellen.

Het adres is: Postbus 9103, NL-6500 HD Nijmegen, tel. 024 - 361 60 51

Uw financiële bijdrage is welkom op Postbanknummer 442 447 in Nederland en op bankrekening 310-0237500-33, Bank Brussel Lambert in België.

